

Orijinal Kaynak: Beck, Ulrich. (2003). "Interview with Ulrich Beck On Fear and Risk Society", *The Hedgehog Review*, 5(3), Söyleşi: Joshua J. Yates.

Atıf Şekli: Beck, Ulrich. (2021, Ekim 01). "Sağa Karşı: Hayek ve Liberter Kelime Dağarcığı", Çev. İrem Gürel, *Sosyal Bilimler*. sosyalbilimler.org/ulrich-beck-korku-risk-toplumu

Ulrich Beck ile Korku ve Risk Toplumu Üzerine

Söyleşi: Joshua J. Yates

Türkçesi: Enes Olgun

Risk toplumu nedir ve nasıl ortaya çıkmıştır?

"Risk toplumu" kontrolden çıkmış bir dünyada yaşadığımız anlamına gelir. Risk toplumunda belirsizlikten başka kesin olan hiçbir şey yoktur. Bunu biraz detaylandıralım. "Risk" teriminin birbirinden tamamen farklı iki anlamı vardır. İlk olarak risk, tamamen olasılık yasası tarafından yönetilen, her şeyin ölçülebilir ve hesaplanabilir olduğu bir dünyayı tanımlamak için kullanılır. Öte yandan bu kelime çoğunlukla niceliksel olmayan belirsizliklere, 'bilinemeyen riskler'e atıfta bulunmak için de kullanılmıştır. "Risk toplumu" hakkında konuşurken kastettiğim kelimenin bu ikinci anlamıyla *üretmiş belirsizliklerdir*. Hızla artan teknolojik gelişmeler ve toplumların bu gelişmelere hızla uyum sağlamasıyla dayatılan bu "gerçek" belirsizlikler esasen yeni bir küresel risk ortamı yaratmaktadır. Daha önce görülmemiş bütün bu belirsiz risk teknolojileri içinde bizler, olası nihai sonuçlardan bir *habersizlik okyanusuyla* ayrılıyoruz.

Bir örnek verebilir misiniz?

Birkaç yıl önce, ABD Kongresi bir bilimsel komisyona bir nükleer atık depolama tesisinin oluşturduğu tehlikenin açıklığa kavuşturulması için sembolik bir dil geliştirme görevi verdi. Çözülmesi gereken sorun şuydu: Bundan on bin yıl sonra yaşayanlarla iletişim kurmak için kavramlar ve semboller nasıl oluşturulmalıydı? Komisyon fizikçiler, antropologlar, dilbilimciler, beyin araştırmacıları, psikologlar, moleküler biyologlar, gerontologlar, sanatçılardan vb. oluşuyordu. Öncelikle basit bir soruya açıklık getirmeleri gerekiyordu: ABD on bin yıl boyunca var olacak mıydı? Şüphesiz cevap basitti: Sonsuza kadar! Ancak esas sorunun —gelecekteki on bin yıl için bugün bir tartışma başlatmanın ne kadar mümkün olduğunun— en nihayetinde çözülemez olduğu kanıtlandı. Komisyon, insanlığın en eski sembollerinden örnekler aradı, Stonehenge (MÖ. 1500) kalıntılarını ve piramitleri inceledi, Homer ve İncil'in kabulünü araştırdı ve belgelerin yaşam döngüsü ile ilgili açıklamaları dinledi. Ancak bu belge ve kalıntılar on bin yıl öncesine değil, sadece birkaç bin yıl öncesine dayanıyordu.

Modern dünya, teknolojik gelişmenin hızıyla, içerisinde düşündüğümüz ve hareket ettiğimiz dünyadaki ölçülebilir risklerin dili ile aynı şekilde yarattığımız ölçülemez güvensizlikler dünyası arasındaki küresel ayrımı artırıyor. Nükleer enerji konusunda geçmişte verilen kararlar ve genetik teknoloji, insan genetiği, nanoteknoloji ve bilgisayar biliminin kullanımı hakkında günümüzde verilen kararlar sayesinde, dünyadaki yaşamı tehdit eden öngörülemez ve kontrol edilemez hatta tartışılması mümkün olmayan sonuçları açığa çıkarıyoruz.

Öyleyse risk toplumunda gerçekten yeni olan şey nedir? Bütün toplumlar öncelikli olarak kendilerini savunmalarını gerektiren tehlikeler tarafından zaten kuşatılmış değil miydi?

Risk kavramı, uygarlık tarafından alınan kararların öngörülemez sonuçlarını tahmin edilebilir ve kontrol edilebilir kılma çabasını (mantıken) gerektiren modern bir kavramdır. Mesela, birisi sigara içenler için kanser olma riskinin ve nükleer enerji santralinde bir felaket yaşanması riskinin belirli bir seviyede olduğunu söylerse, bu, hesaplanabilir olduğu zannedilen kararların negatif sonuçlarının —hastalık veya kaza ihtimali gibi— aslında önlenemez olduğu, dolayısıyla risklerin doğal felaketler olmadığı anlamına gelir. Risk toplumunun yeniliği, uygarlığımız tarafından alınan kararların küresel sonuçlara ve tehlikelere yol açtığı ve bunun *kurumsallaşmış kontrol diliyle* —aslında küresel kamuoyuna Çernobil’de veya New York ve Washington’da düzenlenen terör saldırılarında olduğu gibi felaket durumlarında yayılan kontrol vaadiyle— tamamen çeliştiği gerçeğinde yatar. Açıkçası bu, risk toplumunun siyasi patlayıcı özelliğini oluşturur. Bu patlayıcılığın merkezi kitle iletişim odaklı kamu alanında, siyasette, bürokraside, ekonomide olsa da bağlantılı olduğu belirli bir olayla bu merkezin yakın olması zorunlu değildir. Siyasi patlayıcılık, ne risk dilinde ne de bilimsel formüllerde tanımlı ve ölçülebilirdir; sorumluluk, akılcılık iddiaları ve gerçeklikle ilişki kurarak meşrulaştırma —bu metaforu kullanmama izin verirsiniz— bunun içinde “patlar”. Tehlikelerin kabul edilmiş varlığının diğer tarafı, otoritesini bu tür bir tehlikeye ilişkin sözde uzmanlığından alan kurumların başarısızlığıdır. Böylece, bir küresel tehlikenin “*toplumsal doğumu*” imkânsız olduğu kadar dramatik, aslında travmatik ve dünyayı yerinden oynatacak bir şeydir. Kitle iletişim araçları tarafından yayılan *şok deneyimi* tehlikeyi tanımlanabilir hâle getirir. Goya’dan alıntılarsak: *Aklın uykusu canavarlar yaratır.*

Çeşitli tehlikelerden, risklerden ve bilinmezliklerden korkmak insanların deneyimlerinin, dürtülerinin, duygularının ve benzerlerinin nihai temelini oluşturur. *Risikogesellschaft: Auf dem Weg in eine andere Moderne* [Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru] kitabında “Sınıflı toplumun itici gücü şöyle özetlenebilir: *Açım!* Öte yandan, risk toplumunun harekete geçirdiği devinim ise şöyle ifade edilir: *Korkuyorum! İhtiyaç ortaklığının yerini endişe ortaklığı alır*”¹ iddiasında bulundunuz. Risk toplumunda itici güç

¹ Beck, Ulrich. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. Trans. Mark Rittner. London: Sage, p. 49. Söz konusu alıntı için kaynak: Beck, Ulrich. (2011). *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*. Çev. Bülent Doğan ve Kâzım Özdoğan. İstanbul: İthaki Yayınları, s. 71.

olan korku konusunu daha fazla anlatabilir misiniz? Risk toplumunda korku, feodal-tarım toplumları gibi farklı tür toplumlarda olduğundan nasıl ayrışır? Anthony Giddens’in “Bizim zamanımız önceki nesillere göre daha tehlikeli veya daha riskli değildir fakat risklerin ve tehlikelerin dengesi değişmiştir”² sözüne katılıyor musunuz?

Önceki nesillerden daha riskli bir dünyada yaşayıp yaşamadığımızı bilmiyoruz. Tarihsel farklılığı yaratan riskin niceliğinden ziyade, kontrolün niteliği veya —daha kesin bir ifadeyle— uygarlığın aldığı kararlarla ortaya çıkabilecek sonuçların *bilinen kontrol edilemezliği*dir. Bu yüzden “üretilmiş belirsizlikler” tabirini kullanmayı uygun gördüm. Kontrolün kurumsallaşmış beklentisi hatta onun temel düşüncelerinden olan “kesinlik” ve “akılcılık” bile çökmektedir. Risk toplumunun ayırt edici özelliği; tek başına iklim değişikliği, ekolojik felaketler, uluslararası terör tehdidi, deli dana hastalığı gibi tehlikelerden ziyade, içinde yaşadığımız, her şeyin birbirine bağlı olduğu dünyanın kontrolden çıkmasıdır. 21. yüzyılın başlangıcıyla beraber küresel risklerin meydana okuması, kökenini —19. yüzyıldan 20. yüzyılın başına kadar etkisini sürdürmeye devam eden— birinci modernleşmeden alan kavramsal ve kuralcı terimlerle tartışılmıştır. Ancak karşı karşıya olduğumuz riskler mekânsal, zamansal veya toplumsal olarak sınırlandırılmaz; milli devletleri, askerî ittifakları ve bütün toplumsal sınıfları kuşatır ve doğaları gereği onları kontrol etmek için kurulan kurumlara mücadele etmeleri gereken yeni zorluklar yaratır. *Atfetme* ve *sorumluluğun* müesses kuralları (nedensellik, suçluluk ve adalet) çökmüştür; bu, onların araştırma ve yargılamaya dikkatlice uygulanmasının ters etkiye neden olduğu anlamına gelir: Tehlikeler artar ve anonimleşmeleri meşrulaştırılır. Dolayısıyla modern öncesi kültürdeki korku ile ikinci modern kültürdeki korku arasındaki temel farklılık; modern öncesi dönemde tehlikeler ve korkular doğaya, tanrılara veya Tanrıya atfedilebilirken, modernitenin *daha fazla* modernleşme ve daha çok ilerlemeyle (daha fazla bilim, daha fazla piyasa ekonomisi, daha iyi ve yeni teknoloji, güvenlik standartları vs.) bu tehditlerin üstesinden gelebileceğini vaat etmesidir. Risk çağında, yüzleştiğimiz tehditler Tanrı veya doğadan ziyade “modernleşme” ve “ilerleme”nin kendisine atfedilebilir. Böylelikle korku kültürü kökenini, *üretilmiş kontrol edilemezliği kontrol etmek için kurulan kurumlar* paradoksundan alır.

Risk durumlarında, “Mağdurların genellikle görmediği ve algılamadığı tehlikeler, giderek daha fazla odak noktası hâline geliyor; kaldı ki bu tehlikeler bazı durumlarda mağdur kalanları etkilemiyor, ama çocuklarını etkiliyor. Bu tehlikeleri “görünür” kılmak ve tehlike niteliğiyle yorumlamak için her koşulda bilimin “algı organları” gerekiyor —teoriler,

² Giddens, Anhony. (2000). *Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives*. New York: Routledge, p. 52.

deneyler, ölçme aletleri.”³ Hâl böyleyken, risk toplumunda adalet peşinde koşma kudretimize ne olur?

Bu sorunun basit bir cevabı yok. Mesela, John Rawls tarafından oluşturulan, zamanımızın en ünlü felsefelerinden ve ahlaki adalet teorilerinden birine bir bakın. Rawls adaleti, modası geçmiş iki öncül üzerine inşa edilmiş bir referans çerçevesinde kavramsallaştırır: İlki, adalet sorununun ulus devlet kategorilerinde algılanması anlamına gelen “metodolojik milliyetçilik”, ikincisi ise teorisinde malların dağılımına odaklanırken “risklerin” veya “zararların” dağılımını göz ardı etmesi ki bu, kitabımda tartıştığım gibi çok farklı bir mantığı izler. Yani, içinde yaşadığımız, düşündüğümüz ve davranış sergilediğimiz toplumsal ve siyasi “gramer”, tarihsel olarak modası geçmiş hale geliyor; ancak yine de düşüncelerimizi ve davranışlarımızı etkilemeye devam ediyor. Terörist tehdidini ele alalım. 11 Eylül saldırısı; “savaş” ve “barış”, “dost” ve “düşman”, “savaş” ve “suç” gibi geleneksel devlet temelli kavramların yeni ahlaki, toplumsal ve siyasi gerçekliğe yönelik yaklaşımları anlama, analiz etme ve çözüm getirme noktasındaki başarısızlığını simgeler. Adaletin risk toplumunda nasıl yeniden tanımlanacağı şeklindeki sorunuz şimdiye kadar ele alınmadı.

Risk toplumunda “güç” ne anlama gelir?

Risk çatışmalarında güç sorunu aslında bir tanım sorunudur. Kimin hangi yasal ve entelektüel kaynakla; neyin “risk”, neyin “sebebe” ve neyin “bedel” olduğuna karar vermesi sorunudur. Kimin sorumlu olduğuna ve kimin uğradığı zararların bedeline katlandığına karar verme sorunu, kanıtlama kuralları ve sorumluluk kanunları üzerinde bir savaşa dönüştürüldü. Ve bunun nedeni, aslında gerçek çatışmanın birinin sorumlu olduğu fikri ile kimsenin sorumlu olmadığı fikri arasında olmasıdır.

Risk toplumunun bir özelliği olarak “organize sorumsuzluk”tan bahsetmenizin sebebi bu mudur?

Evet. Siyasetçiler sorumlu olmadıklarını, olsa olsa piyasanın yapısını düzenlediklerini; bilim uzmanları sadece teknolojik imkânlar yarattıklarını, nasıl uygulanacaklarına karar vermediklerini; işletmeler ise yalnızca tüketici talebine karşılık verdiklerini söylüyor. Toplum, deneyin sonucunda kimsenin sorumlu olmadığı bir laboratuvar hâline geldi.

Geçmişte toplumlar, en zor sorulara ve hayatın belirsizliklerine karşı “cevaplar” üretilmesini sağlar veya en azından resmi olarak onaylanmış cevaplar sunan kurumları idare ederdi. Modern toplumun ortaya çıkmasıyla beraber, geleneksel kurumların otoritesi (ve onların cevapları) güvenilirliğini kaybetti, sonrasında yeni kurumlar ve “modern” cevaplar üreten “uzmanlar” tarafından yerleri dolduruldu. Risk toplumlarında ikilemin bir parçası, “uzmanların” cevaplarının kesinlik sağlama yeteneklerini (tamamen olmasa da bir dereceye kadar) kaybetmesidir: Bir zamanlar uzmanların risk

³ Beck, Ulrich. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. Trans. Mark Rittner. London: Sage, p. 27. Söz konusu alıntı için kaynak: Beck, Ulrich. (2011). *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*. Çev. Bülent Doğan ve Kâzım Özdoğan. İstanbul: İthaki Yayınları, s. 34.

değerlendirmelerine güvendiğimiz yerde, bugün, öyle görünüyor ki uzman görüşlerine güvenme riskini kendimiz için değerlendirmek zorundayız. Bu, mevcut durumumuzun doğru bir tasviriyse cevaplar için kime yöneleceğiz? Bireysel ve toplu olarak kesinlik olmadan, güvenlik garantisi olmadan nasıl yaşayacağız?

Tasvir ettiğiniz resim oldukça doğru ancak risk, çok değişken bir kavramdır. Sadece olumsuz değil, olumlu anlamda da algılanmış ve değerlendirilmiştir. Aslında görünen o ki bir zamanlar keşfedilmemiş sulara yelken açmayı kastedecek şekilde kullanılan “risk” kavramı, İngilizceye İspanyolca veya Portekizceden miras kalmıştır. Risk kavramı modernitenin durumundan, macera ve heyecandan ayrılamaz. Riskin olumlu anlamda ele alınması, modern dünyada zenginlik ve özgürlük yaratan enerjinin tam kaynağıdır. Risk hakkındaki temel sorun onun kabulü ve şartlarıdır. Riskin kabul edilebilirliği, zarara uğrayanların aynı zamanda faydaları alıp almadığına bağlıdır. Zarara uğrayanlar faydaları elde edemezse, risk kabul edilemez olacaktır. Eğer fayda bile ihtilaflıysa —genetiği değiştirilmiş gıdalarda olduğu gibi,— “arta kalan risk”in istatistiksel olarak son derece olasılıksız olduğunu ispat etmek yeterli değildir. Herhangi bir risk bizi kendi başına düşünülemez; her zaman onu değerlendirirken kullanılan ölçütlerle şekillendirilir ve onu kuşatan kültürel kabullerle çarpıtılır ya da bir başka ifadeyle riskler görüldükleri kadar büyüktür. Bu her zaman doğrudur ancak üretilmiş belirsizlikler söz konusu olduğunda daha da doğrudur.

Bu, teknik uzmanların onları kuşatan nüfusu irrasyonel ve histerik olarak gördüğü arka plana zıttır; çünkü onlar ya —sigara içenlerin nükleer enerjiyi protesto etmesi gibi— kişisel riskleri yanlış hesaplamış görünür ya da —Alman endişesi tarafından istila edilmiş görünen Büyük Britanya’da genetiği değiştirilmiş Alman harikalarının “Frankenstein gıdalar” denilerek şeytanlaştırılmasında olduğu gibi— kendilerini korkutucu şekillerde ifade eder. Çarpıcı bir ifade olan Frankenstein gıdalar deyimi, genetiği değiştirilmiş gıdalara karşı kelimelerin savaşında en üst düzey bir silah gibi hizmet etmiştir. Ancak bu, “nesnel” risklerin bile neyin doğru olup olmadığı hakkında örtülü hükümler içerdiği şeklindeki önemli iç görüyü de ihtiva ediyordu. Uzmanlar gerçek anlamıyla akılcılık üzerindeki tekellerini yitirdiler: Artık *ölçülmüş hükümler* aracılığıyla oranları zorla kabul ettiremezler. Risk ifadeleri, kültürel standartlara —kelimenin tam anlamıyla ifade edecek olursak, neyin hâlâ kabul edilebilir ve neyin artık kabul edilemez olduğuna— dayanır. Bilim insanları bir olayın meydana gelme olasılığının düşük olduğunu dolayısıyla göz ardı edilebilir bir risk olduğunu söylediklerinde, *göreceli bedeller* hakkındaki hükümlerini ister istemez kodluyor. Bu yüzden toplumsal ve kültürel yargıları, risk algısını yalnızca tahrif eden şeyler olarak kabul etmek yanlıştır. Toplumsal ve kültürel yargılar olmazsa, risk de olmaz. Bu yargılar —çoğu zaman gizli yollarla da olsa— risk oluşturur.

Bu; bireylerin, ailelerin ve bir bütün olarak toplumların üzerine ne tür yükler oluşturur?

Bireylerin ve ailelerin, risklerin gerçekliği konusunda karar verme yüküyle çok fazla karşı karşıya kaldığı aşıkardır. Kesinlikle yeni kurumlara ihtiyaç var. Ekonomiye ve onun tüm

toplumlar için oluşturduğu sonuçlara odaklanmama izin verin. Sanal risklerin, artık bir gerçek olarak algılanması için var olması gerekmez. Bunları hayali riskler olduklarından dolayı eleştirebilirsiniz ancak ekonomik olarak bunun bir önemi yoktur. Risk olarak algılanarak çok büyük kayıplara ve felaketlere sebep olurlar. Dolayısıyla “gerçek” riskler ve “histerik” algılar arasındaki ayrım artık geçerli değildir. Ekonomik olarak bu, hiçbir fark yaratmaz. Bilim odaklı anlaşmazlıkları çözme mekanizmalarının kaybı ve kültürel algıların egemenliğinin iki temel sonucu vardır. Onlar, düzenleyici standartların uluslararası çeşitliliğini artırır ve uygularlar; bu çeşitlilik, sadece yurt içinde değil, aynı zamanda küresel, bölgesel ve iki taraflı ticaret sistemlerinde de büyük gerilimlere neden olabilir. Hatta mevcut uluslar üstü demokratik kurumlar bile karara varırken zorlanabilir. Mesela ulus ötesi karar alma organlarının kurulmasında muhtemelen en büyük ilerlemeyi kaydeden Avrupa Birliği’nde, üye devletler hâlâ İngiliz sığır eti için gümrük geçiş belgesini kendi doğrularına göre kabul eder veya reddeder. Bu nedenle üretilmiş belirsizlikleri hem ulusal hem de küresel olarak yönetme acziyeti, neoliberalizme yönelik en temel *karşı güçlerden* biri hâline gelebilir. O, tüketici güvenliği sorunları için piyasa çözümlerine umut bağlayanları acı bir şekilde hayal kırıklığına uğratabilir. Son zamanlardaki tüketici koruma ve ürün sorumluluğu mevzuatı, devam eden hasara bağlı olmaktan ziyade hasarı önceden sezmeye yönelik açık bir eğilim göstermiştir. Dahası, kanıtlama zorunluluğu tüketiciden üreticiye doğru birçok alanda kayıyor gibi gözüküyor.

Küreselleşme ve risk arasındaki ilişkiyi nasıl nitelendirebilirsiniz? Risk toplumu ne açıdan bir “dünya risk toplumu”dur?

Bu konuya daha önce değindik. Karşılaştığımız birçok risk tam da kendi doğalarından dolayı küreseldir. Küresel risk toplumunda tehlike, her biri farklı tür çatışma mantığını takip eden üç boyuta ayrılabilir. Bunlar diğer konuları öne çıkarır veya bastırır, öncelikleri yok eder veya göklere çıkarır: Birincisi ekolojik kriz, ikincisi küresel finansal kriz ve üçüncüsü de —11 Eylül 2001’den beri— ulus aşırı terör ağlarının sebep olduğu terörist tehlikesidir. Tehlikenin bu üç boyutunun tamamında ve bütün farklılıkların ötesinde, küresel risk toplumunda ortak bir siyasi fırsatlar ve çelişkiler modeli görülebilir.

Risk toplumu nasıl tabakalaşır? Bazı insanlar veya toplumlar diğerlerinden daha mı fazla radyoaktif atık taşıma riskiyle karşı karşıyalar? Hepimiz bir şekilde eşit miktarda risk aşılabilir mi? Kader topluluklarında mı yaşıyoruz? Kolektif eylem için imkânlar nelerdir? Ulusal ve uluslararası yönetim ve sosyal adalet için tavsiyeler nelerdir?

“Küresel risk toplumu” kavramı dünyanın *homojenleşmesi* ile karıştırılmamalıdır çünkü bütün bölgeler ve kültürler ekoloji, ekonomi ve terörist ağları boyutlarındaki ölçülebilir olmayan ve kontrol edilemez tek tip risklerden eşit derecede etkilenmiyor. Aksine küresel riskler bizatihi eşit olmayan bir şekilde dağılmıştır. Onlar, farklı tarihsel arka planlar, kültürel ve siyasi kalıplar aracılığıyla her somut durumda başka şekillerde ortaya çıkar. Çeper denilen yerlerde küresel riskler, ulusal düzeyde özerk kararlar alınması yoluyla savaşılabilecek içsel bir süreç olarak değil, özellikle merkezdeki devletler tarafından

alınan kararların harekete geçirdiği dışsal bir süreç olarak görünmektedir. Ulusal düzeyde reform yapmak neredeyse imkânsız olduğu için insanlar kendilerini bu süreçlerin çaresiz rehineri gibi hissediyorlar.

Bu, “merkez” denilen şey için de doğru mudur?

Evet, fakat bir fark var ki bu farkın en belirgin olduğu yer küresel mali kriz deneyimidir. Bu deneyim sayesinde çeperdeki bütün bölgeler, merkezdeki vatandaşların bile kriz olarak niteleyemeyeceği bunalımların içine dalabilir. Dahası, çeperi oluşturan zayıf devletlerin içinde ekolojik tehlikeler ve belirli bir şiddet eğilimiyle terörist ağı tehdidi de gelişir. Küresel risklerin oluşturduğu mağduriyetin eşit olmayan deneyimi ve sorunların sınırları aşan doğası arasında diyalektik bir ilişki vardır. Çözümleri için işbirliği yapmayı zorunlu kılan, küresel risklere tamamen kozmopolit bir doğa veren tam da bu ulusları aşan yönüdür. Küresel finans piyasalarının çöküşü veya iklim değişikliği, bölgeleri oldukça farklı şekilde etkiler. Ancak bu, herkesin etkilendiği ilkesini değiştirmez ve herkesin çok daha kötü şekilde etkilenebilmesi imkan dahilindedir. Böylece, bu sorunlar bir bakıma her ülkeye *ortak bir kozmopolit çıkar* veriyor; bu da küresel risk çatışmalarının *küreselleşmiş kamusal yansımasının* bir “kader topluluğu”nun temelini oluşturduğu anlamına geliyor.

Peki insanlar bu “kader topluluğunun” bilincinde mi? Mesela Çinliler küresel ısınma söz konusu olduğunda kendilerini Avrupalılarla beraber bir kader topluluğunun parçası hissediyorlar mı?

Küresel ısınma veya insan hakları hususunda değil —ancak en azından tarihsel önemine binaen— terör tehdidi konusunda hissediyorlar. *Le Monde* bile vaktiyle şu manşeti atmıştır: “Hepimiz Amerikanız.” Çin Hükümeti aradaki sorunları bir kenara bırakarak terörizme karşı ABD koalisyonuna katıldı. Ayrıca, küresel sorunların, sadece küresel çözümlerle aşılabileceği ve küresel iş birliğini gerektirdiği düşünsel olarak da aşikârdır. Ancak küresel işbirliği ihtimali ile bunun gerçekleşmesi arasında bir dizi risk çatışması yatıyor. Bunun örnekleri apaçık ve sonsuzdur: Avrupa’daki —ve şu anda⁴ ABD’de ortaya çıkan— deli dana hastalığı krizini, “sığır eti riski” konusundaki tartışmaları, genetiği değiştirilmiş gıdalar hakkındaki risk çatışmalarını, küresel ısınmayı, AIDS’i, kitle imha silahlarının yayılmasını, —sonuncu ama son derece önemli olan— ulus aşırı terörizmin nasıl tanımlandığını ve onunla nasıl savaşıldığını düşünün. Hâl böyleyken bu çatışmalar hâlâ bütünleştirici ve aydınlatıcı bir işlev görüyor çünkü onlar, küresel çözümler bulunmasının bir zorunluluk olduğunu ve bu çözümlerin savaş yoluyla değil, yalnızca müzakere ve sözleşme yaparak bulunabileceğini giderek daha açık hâle getiriyor.

⁴ Söyleşinin yayımlanma tarihi 2003’tür. — yhn

Küresel terörizm riskiyle savaşmayı amaçlayan Irak'taki savaşın bütünleştirici ve aydınlatıcı bir işlevi olduğunu mu söylüyorsunuz?

Evet, bir dereceye kadar böyle bir işlevi var! Gerçekten aklımın ucundan bile geçmeyen şey şu anda gerçekleşiyor: Süper güç ABD, sonunda “tek başına oynayamayacağı”nın farkına varıyor. Biz Avrupalılar da en çok odaklanmayı sevdiğimiz şeye artık odaklanamayacağımızı öğrenmeye başlıyoruz: Avrupa’ya. Irak’ta tesis edilmeye çalışılan demokrasi başarısız olursa bu, Avrupa’ya da zarar verir. İçinde yaşadığımız her şeyin birbirine bağımlı olduğu bu dünyada, dışarıyı yoktur; kendini izole etme seçeneği de yoktur. Böylece insanlar şunu fark ediyor: terör tehdidi, birbirleriyle bağlantı kurmak istemeyen insanları birbirlerine bağlıyor; onları, birbirlerini dinlemesi ve birbirleriyle diyalog kurması için zorluyor. Öyleyse biz Avrupalılar da şu soruları sormak ve cevaplamak zorundayız: 21. yüzyılda dünya görüşümüz nedir? Örneğin, İsrail-Filistin çatışmasını çözmek için verdiğimiz katkı nedir? Terör tehdidini azaltmak için sınırlarımızı açmamız ve yoksul ülkelere daha fazla yatırım yapmamız gerekmiyor mu?

Risk toplumunun “fırsatları”, imkân dahilinde olan “yararları” nelerdir? Risk toplumunda “şans” veya “iyi talih”in yeri varken, umut için bir yer var mıdır?

Umut için bir yer var. Hükümete, millete ve sınıfa olan inancın ortadan kalktığı bir çağda, tehlikenin bilinen ve kabul edilen küreselliği bir birlik kaynağına dönüşmüş, eyleme geçmek için yeni küresel siyasi beklentiler ortaya çıkarmıştır. Terör saldırıları devletleri birbirine yakınlaştırmış ve küreselleşmenin gerçekte ne olduğu konusundaki anlayışı keskinleştirmiştir: Şiddetli ve yıkıcı takıntılarla yüzleşen dünya çapında *bir kader topluluğu*. O hâlde küreselleşme çağında siyaset nasıl mümkün olabilir? Cevabım şu: Ulusal ve uluslararası siyasetin dik kafalı görünen sistemini akışkan ve şekillendirilebilir hale getiren, aynı zamanda idrak edilebilen *tehlikenin küreselliği* aracılığıyla. Bu anlamda korku, kuşkusuz oldukça farklı şekillerde kullanılacak yarı-devrimci bir durum geliştirir. Bir kimse tekrar tekrar sorar ve tartışır: Dünyayı birleştirebilecek olan şey nedir? Deneysel cevap, Mars’tan gelen bir saldırıdır. Bu terörizm, “Mars’ın ruhundan” gelen bir saldırıdır. Tarihsel bir an için, uluslar ve dünyaya yayılan çeşitli kamplar müşterek düşmanları olan küresel terörizme karşı birleşmiştir. Bu, tam olarak; muhalif kampların ötesinde yeni ittifakların kurulduğu, bölgesel çatışmaların bertaraf edildiği ve küresel siyaset haritasının yeniden birbirine karıştığı “Büyük Politika (*Grand Politics*)” için küresel teröre karşı savaşı bir mücadeleye dönüştüren, dünya devletlerine karşı *terörist tehdidinin evrenselleşmesidir*.

Bu çok çelişkili bir umut değil mi? Üretilmiş belirsizliklerin çoğaldığını —kesinliğin, güvenliğin ve akılcılığın cennetine dönüş imkânının bulunmadığını— iddia etmiyor musunuz?

Bence ihtiyacımız olan şey, bir yandan “artık risk kültürü”nden açık bir biçimde ayrılması gereken bir “belirsizlik kültürü”, öte yandan bir “risksizlik” veya “güvenlik” kültürüdür.

Belirsizlik kültürünün anahtarı; riske yaklaşım konusunda açıkça konuşmaya hazır olmakta, nicel ve nicel olmayan belirsizlikler arasındaki farkı tanıma isteğinde, karşılıklı kınamaya girişmek yerine birbirinden farklı düşünceler arasında müzakere etme isteğinde, modern tabuları akılcı gerekçelerle inşa etme arzusunda ve son olarak, tüm önlemlere rağmen her zaman meydana gelebilecek kayıplarla ilgili olarak sorumlu ve hesap verebilir şekilde ortak hareket etme iradesini göstermenin merkezi öneminin kabul edilmesinde yatar. Belirsizlik kültüründe bundan sonra körü körüne “*artık* risklerden” söz edilmeyecek çünkü her konuşmacı, risklerin sadece diğer insanların başına geldiğinde *artık* olduğunu ve demokratik bir topluluğun amacı olarak müşterek bir sorumluluk almamız gerektiğini fark edecek. Ancak belirsizlik kültürü “güvenlik kültürü”nden de farklıdır. Güvenlik kültürü derken, mutlak güvenliğin toplumun ulaşmak için çaba göstermesi gereken bir hak olarak görüldüğü kültürü kastediyorum. Böyle bir kültür, bütün yenilikleri beşiğindeyken boğacaktır.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube’da @sosbilorg kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*’i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde *sosyalbilimler.org*’da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org’da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.